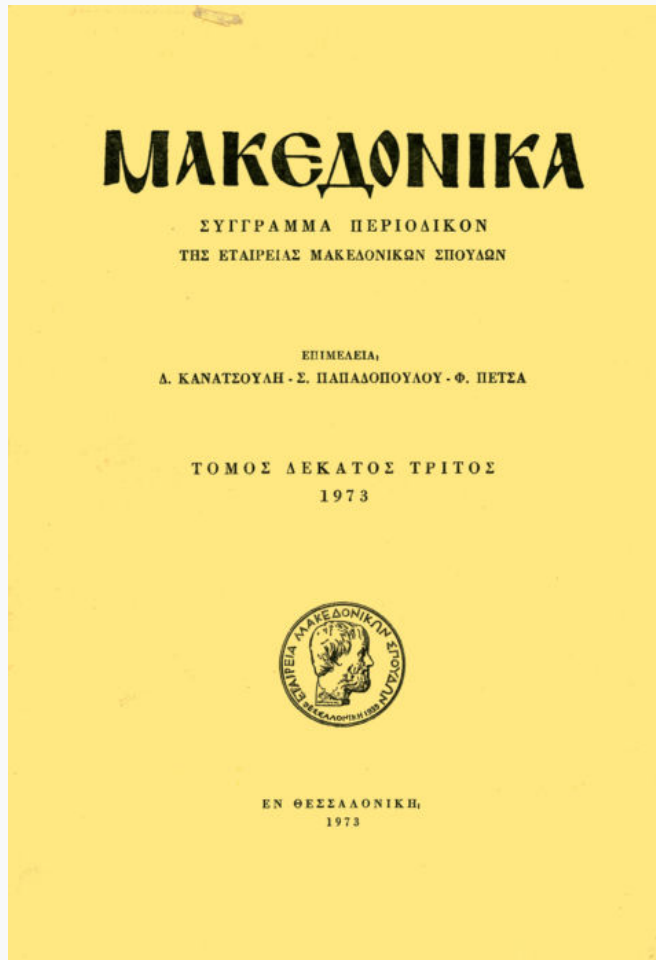

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Β. Γ. Σαμπανοπούλου, Εκκλησία και επαναστατικά κινήματα στην Κοζάνη

Γεώργιος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.926](https://doi.org/10.12681/makedonika.926)

Copyright © 2014, Γεώργιος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1973). Β. Γ. Σαμπανοπούλου, Εκκλησία και επαναστατικά κινήματα στην Κοζάνη. *Μακεδονικά*, 13(1), 476–478. <https://doi.org/10.12681/makedonika.926>

ή μετεπαναστατικά γεγονότα, δηλαδή του 18ου-19ου αιώνας, αλλά συγχρόνως γίνεται και η αξιολόγηση και η αναλυτική κριτική των διδομένων νέων στοιχείων, με βάση την σχετική βιβλιογραφία. Άρκει να σημειωθεί ότι η δημοσίευση του κειμένου των χειρογράφων του Λασσάνη καταλαμβάνει ολιγώτερον του ήμισους του αριθμού των σελίδων του βιβλίου, εις δὲ τὰς υπόλοιπους καταχωρίζεται τὸ κείμενον τοῦ κ. Βακαλοπούλου. Ἀναμφισβητήτως ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ κ. Βακαλοπούλου μεθόδου δημοσίευσως τῶν τριῶν δοκιμῶν τοῦ Γ. Λασσάνη εἶναι ἡ πλέον ἐπιτυχής, ἐπαγωγὸς καὶ ὀφέλιμος.

Εἶναι, λοιπόν, πρόδηλον ὅτι ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ἄπ. Βακαλόπουλος κατάρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιτυχῶς μίαν λίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν διερευνῆσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀσφαλῶς δὲ ἡ διαπίστωσις αὐτῆς εἶναι ἐλπιδοφόρος καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς θὰ συνεχίσῃ ἐπαξίως καὶ θὰ συμπληρώσῃ καταλλήλως τὸ ἔργον τοῦ διακεκριμένου πατρὸς, διδασκάλου καὶ καθοδηγητοῦ του (καθηγητοῦ κ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου), εἰς τὸν ὅποιον συνέπῳς, κατὰ εὐτυχῆ συγκυρίαν, θὰ ὀφείλῃ ὄχι μόνον τὸ ζῆν ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ ζῆν...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Β. Γ. Σ α μ π α ν ο π ο ὄ λ ο υ, Ἑκκλησία καὶ ἐπαναστατικά κινήματα στὴν Κοζάνη (Ἑκδόσις τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν νομοῦ Κοζάνης, ἀριθ. 8), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 58 (50), μετὰ 22 εἰκόνων, ἐκτὸς κειμένου.

Ἄξιζει νὰ μελετηθῇ κάποτε ἡ συμβολὴ τῶν ἐκδοθέντων κειμένων μερικῶν διαλέξεων ἱστορικῶ περιεχομένου εἰς τὴν πρόδον τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν. Πράγματι, διάφοροι εἶναι αἱ αἰτίαι καὶ αἱ ἀφορμαὶ διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὁμιλιῶν: Ἄλλοτε ἱκανοποιοῦν ἀπλῶς προσωπικὰ φιλοδοξία διὰ (πνευματικῆν) ἐπίδειξιν, ἄλλοτε ἐπιβάλλονται ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ παρουσιάσῃ ἓνα νομικὸν πρόσωπον κάποια πνευματικὴν δραστηριότητα, ὁπότε συχνὰ ἐπιστρατεύονται κυριολεκτικῶς ὁμιληταί, οἱ ὅποιοι, ἐάν τύχῃ νὰ μὴ ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών των, δέχονται νὰ ἀναμασήσουν τὰ γνωστά, ὅταν δὲν δύνανται νὰ προσθέσουν καινούργια στοιχεία, ἢ νὰ ἐκθέσουν μίαν νέαν θεώρησιν γνωστῶν γεγονότων. Τοῦτο γίνεται κυρίως με τὴν εὐκαιρίαν ἑθνικῶν κ.λ. ἐπετειῶν, ὁπότε εὐδοκίμῃ ἡ ἐπιδημία τῶν διαλέξεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν (ἀσχέτως τῆς ἐνδεχομένης γενικωτέρας ἢ ἐιδικωτέρας ὀφειλείας ἐκ μιᾶς ὁμιλίας διὰ τοὺς ἀπροβληματίστους ἀκροατάς), τὸ καλῶτερον εἶναι νὰ μὴ δημοσιεύωνται ἐντύπως παρόμοια κείμενα, ὥστε τὰ τυχόν ὑπάρχοντα οἰκονομικὰ μέσα νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ ἑτέρας πρωτοτύπους ἐργασίας, κατὰ τὸν κανόνα ὅτι οὐχὶ ἡ ποσότης ἀλλὰ ἡ ποιότης τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς ἐκτιμᾶται καὶ βαθμολογεῖται.

Ἐπάρχει ὁμως καὶ μία ἄλλη κατηγορία λιαν ἀξιολόγων διαλέξεων, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον εἶναι λίαν σημαντικόν, ὅταν μάλιστα τεκμηριώνεται κατὰ τὴν ἐκδοσιν του με ὑποσημειώσεις καὶ παραπομπὰς εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν (βλ. π.χ. Ν. Γ. Φιλίππιδη, Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, Ἀθήναι 1881, φωτατυπώσις Νότη Καραβία, Ἀθήναι 1973). Ἡ ἀξία τούτων ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος ἢ εἰς τὰ χρησιμοποιούμενα τὸ πρῶτον ἀνέκδοτα στοιχεία ἢ εἰς τὸ νέον πρῖσμα, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἐρνεύεται τὸ ἄλλως γνωστὸν ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ ἔναυσμα διὰ χρησίμους καὶ παραγωγικὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις ἢ δι' ἄλλας ἐργασίας (ὡς συνέβη με τὴν διάλεξιν τοῦ Ν. Γ. Φιλίππιδη, ἡ ὁποία ὠδήγησε τὸν Δ. Πλαταριδὴν νὰ συντάξῃ τὸ σπουδαῖον σχεδιάσμά του, τὸ ὅποιον ἐξέδωκεν ὕστερα ὁ Ε. Στουγιαννάκης με τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης», τόμ. Ιος, Ἑδessa 1924). Δὲν ἀποκλείεται

μάλιστα ὁ συντάκτης τοῦ κειμένου τῆς διαλέξεως νὰ εἶναι μὲν καθ' ὅλα προετοιμασμένος καὶ ὠπλισμένος διὰ μίαν περιεκτικώτεραν καὶ ἀναλυτικώτεραν ἐργασίαν, ἀλλὰ εἴτε ἡ φυσικὴ σεμνότης ἢ καὶ ἡ φοβία, εἴτε ἡ μεγάλη εὐσυνειδησία του (διότι π.χ. τὸ ὕλικόν τὸ ὅποιον ἔχει συγκεντρώσει ἢ ἡ προεργασία τῆς ἐπεξεργασίας του καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ τελικοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου δὲν ἔχουν ὀλοκληρωθῆ) τὸν ἐμποδίζουν διὰ νὰ τολμήσῃ τὴν δημοσιεύσειν τοῦ γενικότερου ἔργου του. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην (καὶ ἐπειδὴ, ἐκ λόγων ἀντικειμενικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν, τελικῶς πολλοὶ ἐνδότεροι ἐργασίαι μόνον εἰς τὸ στάδιον τῶν προθέσεων, τῶν σημειώσεων ἢ τῶν χειρογράφων) παρόμοιοι, ὀλιγοσέλιδοι μελέται εἶναι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι (ἐφ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς καὶ ἰδιαίτερός ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα δὲν προωθοῦνται διὰ τῶν ἁπλῶν, ἐνσυνειδήτων, ἔστω καὶ καλοπροαιρέτων προθέσεων, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐξωτερικευμένων προσπαθειῶν, ἐκ τῶν πράξεων καὶ οὐχὶ τῶν παραλείψεων), ἀφοῦ τοιουτοτρόπως βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ διασώζονται ἀπόψεαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔμεναν ἄλλως ἄγνωστοι.

Ἄφορμῃ διὰ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις (αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ὀπωσδήποτε εἰς ἓνα μεγαλύτερον ἀριθμὸν βιβλίων, διὰ τοῦτο καὶ ἐπεβάλλετο ἡ ἐν πάσῃ περιπτώσει συγγορευταί, πιστεύω, ὁ πολὺς χώρος τὸν ὅποιον κατέλαβον) ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι διάλεξις τοῦ κ. Βασιλείου Γ. Σαμπανοπούλου (βιβλιοθηκαρίου, διευθυντοῦ, τῆς γνωστῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Κοζάνης), ἡ ὁποία εἶναι ἀξιόλογος, διότι ἐντάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀλιγαριθμῶν ἐκείνων διαλέξεων, αἱ ὁποῖαι προσθέτουν νέα, ἄγνωστα στοιχεῖα εἰς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα.

Τὸ βιβλίον ἀρχίζει μὲ τὸν πρόλογον τοῦ Δ. Σ. τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν Ν. Κοζάνης καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Σαμπανοπούλου, ὁ ὅποιος γράφει ὅτι «...εἶναι τὸ κείμενον ὁμιλίας μου—ἐπαυξημένο καὶ πλουτισμένο με σημειώσεις καὶ παραπομπές—ποῦ δόθηκε στὴν Κοζάνη τὴν Κυριακὴ 30 Μαΐου 1971 (αἰθουσα ΧΕΝ) στὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑθνικῆς 150ετηρίδας καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (Δίπτυχα τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, σ. 137)».

Ἡ συγγραφὴς ἐξετάζει κατ' ἀρχὴν τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἄλωσιν, τὰ προνόμια τῆς, τὰ περὶ τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου σημ. 2 τῆς σελ. 15-16 καταχωρίζεται καὶ ἀνέκδοτος ἐνδιαφέρουσα ἐπιστολὴ τοῦ Μιχ. Περδικάρη πρὸς τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν, ἡ ὁποία περιγράφει τὰς ἐκδοτικὰς περιπετείας τοῦ «Ἐρμῆλον» του καὶ τὰς συνθήκας τῶν τυπογραφικῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ 1815. Κατόπιν ὁ κ. Σαμπ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν Κοζάνην κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, μὲ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ μὲ τοὺς ἀποδήμους τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ὅπου δημοσιεύονται καὶ δύο σχετικὰ ἀνέκδοτα δημοτικὰ τραγούδια.

Ἐν συνεχείᾳ (σελ. 21-26) ὁ κ. Σαμπ. ἀναφέρεται εἰς τὸ λίαν ἐνδιαφέρον θέμα τῶν κλεφταρματολῶν τῆς περιοχῆς Κοζάνης, προσθέτων ἄγνωστα καὶ ἀνέκδοτα στοιχεῖα διὰ πληθὺς γνωστῶν καὶ κυρίως λανθάνοντων ἄγωνιστῶν τῆς περιφέρειας. Τὸ σημεῖον αὐτὸ τοῦ κειμένου τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καταξιώνει τὴν μελέτην του καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κλεφταρματολισμοῦ τῆς Μακεδονίας γενικώτερα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἔκθεσις τῶν γεγονότων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Μελετίου (ὁπότε ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐνισχύθη), τοῦ Θεοφίλου (ὁ ὁποῖος ἀνεμείχθη εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1790), τοῦ Βενιαμῖν (ὅτε ἔλαβε χώραν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821), τοῦ Εὐγενίου (ὁπότε ἐσημειώθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878, διὰ τὴν ὁποίαν δημοσιεύεται νέον ἀνέκδοτον ἀρχιερατικὸν ὕλικόν) καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον ἐξετυπώθη καθ' ὀλοκληρίαν εἰς χάρτην ἰλλουστρασιῶν, κλείνει μὲ τὸν ἐπίλογον, διὰ νὰ ἀκολουθήσουν αἱ τρεῖς σελίδες τοῦ πίνακος τῆς χρησιμοποιοῦμενης πλουσίας βιβλιογραφίας, τὸ χρησίμον πάντοτε λε-

πομερὲς εὐρετήριον τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τὸ πλῆθος τῶν (22 ἐκτὸς κειμένου) εἰκό-
νων, ἦτοι ἐπιγραμμάτων, πινάκων, ὄπλων, ἐγγράφων, ἐξωφύλλων βιβλίων κ.λ.

Συνεπῶς, ἡ μικρὰ ἀλλὰ περιεκτικὴ ἐργασία τοῦ κ. Βασ. Σαμπανοπούλου εἶναι ὅπως ἄλλωστε καὶ αἱ προηγούμεναι ἐργασίαι τοῦ ἀξιόλογου, διότι προσκομίζει καὶ χρησιμο-
ποιεῖ ἐπιτυχῶς νέον ἀνεκδότον, ἀρχαιακὸν ὕλικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐξετάζει καὶ διαφωτι-
ζει συγχρόνως καὶ γινωστὰ μὲν γεγονότα, πλὴν ὅμως ὑπὸ νέαν θεώρησιν, ἐνῶ ταυτοχρόνως
παρέχει εἰς τὸν ἀνεπίδεικτον ἀναγνώστην τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν ἀφορμὴν διὰ μίαν ὀφέ-
λιμον προσοικειώσιν τοῦ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς εὐάνδρου Κοζάνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Ἄ θ α ν α σ ί ο υ Α. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὐ λ ο υ, Αἱ ξένη προπαγάνδα εἰς τὴν ἐπαρχίαν
Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, (ἔκδ. Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ
Αἴμου, ἀριθ. 137), Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 175.

Ἡ νέα ἐργασία τοῦ Ἄθων. Α. Ἀγγελόπουλου μᾶς παρουσιάζει νέα στοιχεῖα ὄχι μο-
νάχα γιὰ τὴν πολυπάθη περιοχὴ τοῦ Κιλίκης, ἀλλὰ γενικότερα πολλές ἄγνωστες πτυχὲς μιᾶς
ἱστορικῆς ἐξέλιξης ποῦ ὀδήγησε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα. Μὲγα προτέρημα τοῦ βιβλίου
αὐτοῦ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις πολλῶν ἀρχαιακῶν πηγῶν. Ὁ συγγρ. χρησιμοποιοεῖ στὸ βι-
βλίον του σειρὰ ἀνεκδότων ἐγγράφων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνασταίνεται ἡ περίοδος 1870-1912. Ση-
μειῶν ἔδω τις κυριότερες ἀρχαιακὰς πηγὰς ποῦ χρησιμοποίησε ὁ συγγρ.: ἀρχεῖο μητρο-
πόλεως Βελιγραδίου, ἀρχεῖο I.M.X.A., ἀρχεῖο μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἀρχεῖο Σερ-
βικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἀνεκδότα ἐγγραφα πρα-
κτικῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τέλος ἐγγραφα ποῦ χρησι-
μοποίησε ὁ F. B r i d g e, Austrohungarian Documents relating to the Macedonian Struggle
1896-1916 (ἡ μελέτη αὕτη παραμένει ἀνεκδότη). Πολύτιμη εἶναι ἡ προσφορὰ του στὴν ἐκ-
μετάλλευση τῶν σερβικῶν πηγῶν, τῶν ὁποίων εἶναι ἔμπειρος γνώστης καὶ πεπειραμένως
ἐρευνητής¹.

Στὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ Ἄθ. Α. Ἀγγελόπουλος ἐρευνᾷ ἐδικὰ τὴ δράση τῆς βουλγαρικῆς
Ἐξαρχίας², τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας³, τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας⁴, τῶν Οὐνιτῶν,

1. Πρβλ. τίς μελέτες του «Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, «Μακεδονικά»,
τ. 10(1970), σ. 272-283, ὅπου χρησιμοποιοῦνται ἀνεκδότα ἐγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Σερβι-
κῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν γιὰ τὴν ἐκθεση τῶν διπλωματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἑλλη-
νοσερβικῶν σχέσεων στὰ χρόνια 1885-1912, Τ ο ὕ Ἰ δ ι ο υ, «The relations between the Ecu-
menical Patriarchate and the Church of Serbia during the period 1885-1912, «Balkan Stu-
dies», τ. 13¹ (1973), σ. 119-127.

2. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποῦ παρατηρεῖται, ὅπως εὐστοχα σημειῶναι ὁ συγγρ., μιὰ ἔντονη ἔθνη-
κιστικὴ κίνησις στὰ Βαλκάνια, στὴν ὁποία πρωτεύοντα ρόλο ἐπαιζαν οἱ Βούλγαροι μὲ τὴν
ἴδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870) καὶ τὰ ρωσικὰ συμφέροντα.

3. Στὸν οἰκειὸ τόπο τοῦ βιβλίου (σ. 66) ἐπισημαίνονται ἀπὸ τὸ συγγρ. οἱ λόγοι τῆς
ἀναπτύξεως τῆς σερβικῆς προπαγάνδας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν βιαιῶν βουλγαρικῶν με-
θόδων, ὡς καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

4. Βλ. J. R a d o n i ć, Rimska Kurija: Južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka,
Beograd 1950 (Ἡ ρωμαιοκαθολικὴ Κουρία καὶ οἱ Νοτιοσλαβικὲς χῶρες ἀπὸ τὸ 16ο ὡς τὸ
19ο αἰῶνα).